

Knihovědci zveřejnili internetovou Encyklopedii knihy v českém středověku a raném novověku

Praha, 1. 2. 2019 – Knihovna AV ČR ve spolupráci s Národní knihovnou ČR na konci ledna zveřejnila **Encyklopedii knihy v českém středověku a raném novověku** (<http://www.encyklopedieknihy.cz>), která se zabývá obdobím od počátku české knižní kultury ve středověku do začátku 19. století, kdy pro výrobu knih přestal být používán ruční lis. Obsahuje téměř 3000 hesel k jednotlivým fenoménům knižní kultury (podoba starých knih, zejména knižní vazba a výzdoba, dále profese a činnosti spjaté s výrobou knih, významné knižní památky a důležité osobnosti dějin starší knižní kultury).

Její základem se stala hesla z rozsáhlé encyklopedie zaměřené na tištěnou knihu (Petr Voit, Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století, Praha 2006). Pro internetovou encyklopedii byla nově vytvořena hesla věnovaná rukopisné knize. Připravil je tým odborníků, kteří se specializují mimo jiné na knižní vazbu nebo iluminované rukopisy. Odborný výklad v encyklopedii doplňují názorné ilustrace z tisků a rukopisů, přičemž v mnoha případech jde o unikátní vyobrazení, která dosud nebyla reprodukována. „Získat reprodukce pro rukopisnou část Encyklopedie z více než stovky zahraničních i domácích institucí vůbec nebylo jednoduché,“ říká Jindřich Marek, jeden z autorů a hlavní editor encyklopedie.

Románská vazba

Románské vazby jsou poměrně vzácné. Větší část dochovaných rukopisů, opsaných před polovinou 13. století, byla totiž v průběhu staletí alespoň jednou přeuvázána. I v domácích paměťových institucích máme dochováno poměrně málo románských vazeb. Ještě vzácnější jsou přirozené vazby z karolínského a předkarolínského období.

Běžná produkce byla opatřována vnějškově dosti prostými vazbami. Jejich dubové desky, které končily s knižním blokem a nepřesahovaly ho, bývaly až 2 cm silné (v průměru přes 1 cm), na vnějších hranách někdy mírně zaoblené a u hlavy a paty sesekmuté. Utokový pokryv se zhotovoval ze světlé a nevyhlášené teletiny, hovězího či kozího kůže. V raném středověku byly hojně využívány i usně z divoké zvěře (semile z jezeří či srnčí kůže) či světlé škopovice, někdy možná do různých barev. Pro náročnější slepoticové vazby se využívaly třílúčkové, tmavěji hnědé sešitové a hovězí usně. Usně nahyba k plochému hřbetu románských vazeb klíčena, jako tomu bylo později i vazeb gotických. U hlavy i paty mívaly předrománské i románské vazby typické, několik centimetrů přesahující zakulacené „nili“, které chránily kapitálky a někdy sloužily i ke snadnému uchopení svazku.

Ke hřbetu se přilývaly ještě před jeho potažením usní buňto samostatně, nebo v podobě děliho, u hlavy i paty přečínajícího pruhu. Půlkruhově se u hlavy a paty mechoval také přečínat vlastní pokryv a tyto přesahy se pak společně sešly. V rozích desek býval usně nastřížena a zaplota. Přesahy pokryvu se po přehnutí přes hramu přilepily či přibily na příděti. Okraje těchto záložek byly někdy v rozích zastříženy a sestehovány k sobě. Příděti růžtávala často holá, bez výšle, někdy bývala výšlepena čistým pergamemem – často ilo o první či poslední list úvodní či závěrečné složky, které pisač ponechal bez textu.

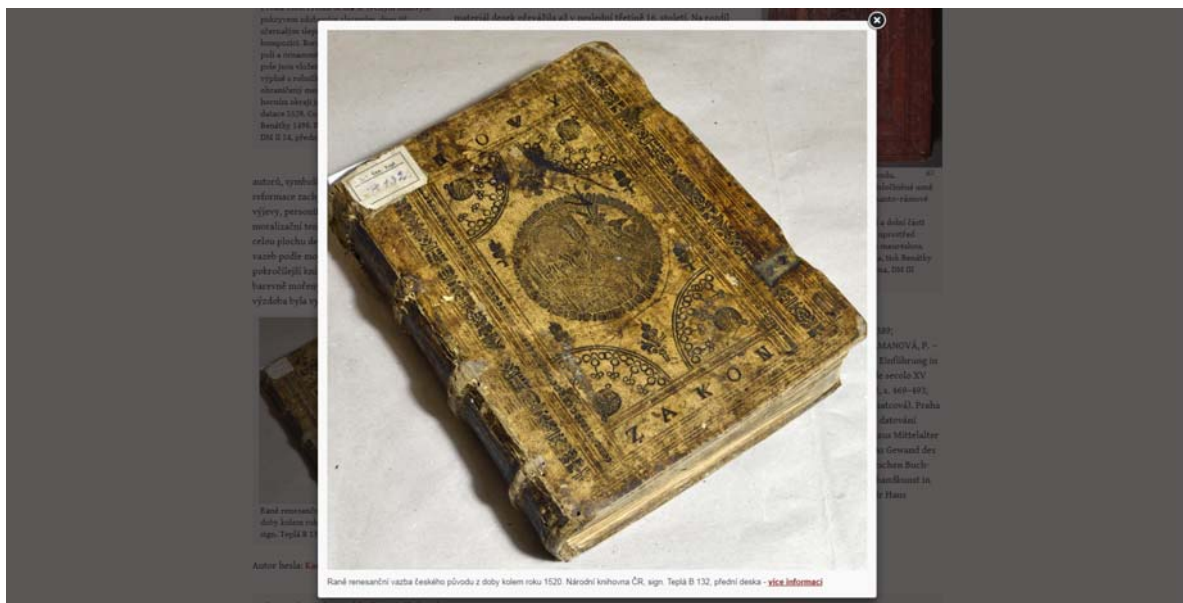
Výrazně převládaly nezdobené pokryvy. Na slepoticem zdobených vazbách z karolínského a otománského období nacházíme zpravidla jen malé kolky přečínající s lineárně ornamentální motivem (akantus, volutě, květy, zvířata) či s takzvanou ornamentální motivací (slovní, tzv. Zlatá a mramorová motivace).

Ilustrace:
Silně dřevěná desky románské vazby: Johannes Chrysostomus, Expositiones evangeliorum, pbr. kodes z 9. - 10. stol. Národní knihovna ČR, sign. III.E.10
Přední románská vazba zhotovená kolem 1300 ve Frascati. Utokový pokryv zdobený slepoticovým kolím - Zlatá, tzv. hovězí, heraldická lilie. Godefridus Peraltius, Tractatus de virtutibus. Národní knihovna ČR, sign. XIV H 3, přední deska

(Obrázek ke stažení: <https://bit.ly/2W0tqUy>)

Internetová Encyklopedie knihy je v českém prostředí jedinečná – jde o první komplexní prezentaci starší české knižní kultury v internetovém prostředí. Encyklopedii je možné využít pro vzdělávací účely, a to zejména v prostředí středních a vysokých škol, ale také poskytne orientaci ve středověké a raně novověké knižní kultuře jak odborníkům z řad vědeckých pracovníků a pracovníků paměťových institucí, tak široké veřejnosti.

Encyklopedie je jedním z výsledků projektu *Knihověda.cz: Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800*. Podrobnější informace o projektu a novinky z oblasti výzkumu starší české knižní kultury jsou zveřejňovány na facebookové stránce projektu: <https://www.facebook.com/knihoveda.cz>.

(Obrázek ke stažení: <https://bit.ly/2BfcSeX>)

Kontakt:

Knihovna AV ČR – řešitelka projektu Knihověda.cz, vědecká pracovnice
PhDr. Lenka Veselá, Ph.D., tel. 221 403 251, 724 018 770, veselal@knav.cz

Národní knihovna ČR – hlavní editor databáze
Mgr. Jindřich Marek, Ph.D., tel. 776 346 750, jindrich.marek@nkp.cz

Knihovna AV ČR – Public relations
Marina Krahulcová, tel. 221 403 252, 723 784 443, krahulcova@knav.cz
Knihovna Akademie věd ČR
Národní 3, 110 00 Praha 1